

Falketind ad Pionerruta

Lena Fauske

(41), bosatt i Oslo, arbeider med utdanning innen kultur og friluftsliv. Tidligere fjellfører på Falketind.

Øyvind S. Bruland

(51), bosatt i Oslo, er fjellentusiast, professor og overlege ved Radiumhospitalet.

Keilhaus kart (utsn.) over Jotunheimen med Koldetind og Nordre Tybod.

Sommeren 1820 greide de to Christiania-studentene Christian Peter Bianco Boeck og Baltazar Mathias Keilhau å komme til topps på Falketind, den første fjelltopp av alpin karakter som ble besteget i Norge. Dette skjedde mer enn et halvt hundre år før bemidlede engelskmenn og dansker ledet an i erobringen av Jotunheimens tinder. Hvem var disse to pionerene? Hva drev dem? Hvor tok de veien til topps – og ned igjen? Hva kan bragden fortelle topphungrige fjellfolk av i dag?

Førstebestigningen av Falketind åpnet samtidig et nytt fjellområde som kun reinsjegere, fiskere og fekarer hadde kjent til, mens «den dannedes, Videnskapsmannens, Forestillinger om den Trakt var i høieste Grad uklare.» Viktige oppdagelser er ofte gjenoppgivelser; det å se ting med nye øyne, formidle og gjøre det nye kjent for andre.

I sommer fulgte vi i fotsporene til de to som kan sies å ha født norsk fjellsport for 184 år siden. Vi vil gjerne dele med leserne noen av våre erfaringer langs veien – i filologi og fjell, i ord og spor. Etter å ha studert tilgjengelige skrifter og snakket med lokale kjentfolk, mener vi med sikkerhet å ha funnet den veien de må ha fulgt til toppen. Vårt mål er å vekke lesernes nysgjerrighet til å søke de opprinnelige kildene og ikke minst å inspirere til at flere vil gå denne veien selv.

– How strange is it that, with the example set by these heroes of the past, so few of their countrymen have yet become enamoured of the finest sport in the world, mountain climbing and mountain exploration? W.C. Slingsby, DNT årbok – 1893

Pionerferden

Keilhau og Boeck befant seg i et terra incognita vest for Tyin. Det var forskertrangen som drev dem – de var på oppdagerferd. Med ungdommelig djervhet søkte de det nye og ukjente. «Det høres noget utrolig ut, men det er dog sant: Der fandtes endnu, da man skrev det Herrens Aar 1820, i det søndenfjeldske Norge, i kun faa Miles Afstand fra Havet og fra de store Kommunikationsforbindelser med det vesten- og nordenfjeldske, et stykke land af 100-150 Kvadratmiles Udstrækning, til hvilket den civiliserede Verden ikke havde meget større Kjendskap end f.ex. til Ny-Holland, Patagonien og det indre af Afrika, det vil sige Jordens mindst bekendte Landstrækninger.»

B.M. Keilhau (1797-1858) studerte geologi og har med sine akvareller og skriftlige beretninger foreviget turen. Navnet Jotunfjeldene var det han som foreslo. Medisiner-studenten C.P.B. Boeck (1798-1877) ble pådriveren til ferden som startet 11. juli fra gården Skrebergo i Østre Slidre, turen som senere er blitt kalt Jotunheimens oppdagelse. Det var også Boeck som djervt ledet an i bestigningen av Koldetind. Navnet Falketind var det Aa. O. Vinje som foreslo nesten 50 år senere. Med sin interesse for botanikk hadde Boeck oppholdt seg i traktene rundt Slidre og Vang allerede fra sommeren 1818. Han skrev en artikkel i Den Norske Rigstidende (Naturhistoriske Bemerkninger af et Brev fra Slidre i Valdres, Februar 1819) der han mot slutten beskrev «disse Rædsomskjønne Naturscener, disse Iisbreer og Faldjøkler» og med ønske om «at se de mærkverdige Gletscher.» Han hadde planene klare «for en temmelig vidløftig Vandring» i fjellene mellom

Et av bildene som Keilhau malte ved porten av Koldedalen. Denne er en del av akvarellsamlingen «Erindring af Fjeldreisen» som han senere utga og tilegnet sin venn Boeck.

Oversiktsbilde av Østveggen med Falketind og Falkungen. Førstebestigerruta inntegnet.

Valdres og Sogn. Den lokale kjentmann Ole Urden, «en gammel, erfaren Rensdyrskytter var den tredje Person i Reiseselskabet», for å sitere de to pionerer. «En forstandig og meget comik Person.»

I Koldedalen «laae de tvende frygtelige Aiguiller lige for os, som vi i de foregaaende Dage saa ofte havde haft isigte og længtes efter. De opskyde strax sine sorte Spidser til en truende Høide; især er Koldetindens dristige form en herlig Alpeskikkelse. Det lykkedes os at bestigen den høie Tind, som hæver sin sorte Væg næsten lodret op af Sneen om dens Fod.»

De besteg Falketind ved å gå direkte opp fra Snøggeken (Falkbreen), via nordryggen og videre til topps, uten tau og klatreerfaring. Den nøyaktige linjeføring de fulgte opp veggen fra breen er ikke nedskrevet. Keilhau beskrev sine erfaringer i 1820-utgaven av Budstikken og i Ugebladet Hermoder, 1822. Basert på de ferdigheter de hadde (veien vest for Galdeberg ble beskrevet som «ydterst vild og rædsom»), må de ha valgt letteste vei til topps av veggen og fulgt denne sydover langs stupet opp til toppen. Keilhau forteller at rett til høyre for der eggen knekker ned på sitt laveste sett nede fra breen er veggen mindre bratt. Her kan en klyve oppover en renne før en så traverserer ut til høyre og derfra lett videre til topps. Førstebestigningen skjedde så tidlig på året som 14. juli, i en periode da breene i Jotunheimen var større enn i dag (se Keilhau's akvarell). Snøfonnene lå nok da ganske høyt opp etter renna i veggen og uten noen vanskelig bregleppe mellom is og fast fjell.

Keilhau sier om Boeck at «det var liksom en Manie havde betaget min Reise-fælle; han vilde absolut op paa den aldrig bestegne Tind og søgte at overtale vor uerfarne Ledsager om Muligheden.» Reisefølget skiltes etter at Keilhau først «psyka ut» og heller valgte «Veien til en lavere og mindre steil Fjeldtop.» (Snø-

geknosi). Men, «efter to til tre timers Fraværelse» var han tilbake på stedet der de hadde skilt lag og fulgte sporene i snøen opp til fjellveggen for å se etter sine venner. «Idet jeg i Fjernrøret betragter dens øverste Pynt, vise tvende Skikkelser sig på Spidsen.» Det var ingen vei utenom – han måtte opp han også! Opp kom han, men han hadde underveis gjort «det hellige Løfte aldrig at gaa» den samme veien tilbake.

Forholdet mellom fører og turister var ofte komplisert. Med ulikt ståsted og kulturell bakgrunn måtte det bli konflikter, så også på Falketind i 1820. Nok en gang skilte følget lag. Urden mente at der man var kommet opp lot det seg vel gjøre og komme ned. Boeck og Keilhau fulgte fjellryggen og breen vestover fordi de fra Koldedalen «havde seet en Dal aabne seg mot Sydvest.» Valget å gå i ukjent terreng tilbake gjennom Morka Koldedalen var en dristig beslutning. For å unngå «den farlige Iis» holdt de sydkanten ned over ryggen, men rotet seg inn i et bratt, løst og svært uoversiktlig lende. Samarbeidet mellom de to endte igjen i splittelse da de gikk seg fast nede mot brefronten der glidende leire og grus nær hadde sendt dem utfor stupkanten. Boeck returnerte opp breen og fulgte etter Urden, mens Keilhau foretok en harsardiøs passasje av en snøfonn før han kom seg videre ned breen og via svaene som bratt fører ned til Andrevannet i Morka Koldedalen. Her sier han ikke mer om sin ferd videre østover gjennom dalen.

Vi som har gått den veien, vet at han må ha slitt med å finne frem i den uoversiktige fjellsiden. Den bratte snøfonnen som i mange år har sperret passasjen ved Tredjevannet, kan han ha forsert ved å gå ned på isen siden det var så tidlig på sommeren. I dag er denne «normalveien» godt kjent. Den er vardet ned svaene og det er en godt synlig sti langs hele Morka Koldedalen. Snøfonnen har de siste par årene smeltet så mye at den nå er grei å forsere.

Langt på natt var de alle på mirakuløst vis igjen samlet i Nordre Tybod (Hellesbøen – der du i dag kan se restene av steinboden).

Keilhau og Boecks rute opp Østveggen i detalj.

Keilhau's «feldspatgang»

Etter å ha gått veien gjennom Morka Koldedalen flere ganger var vi nysgjerrige på den såkalte «førstebestigerruta». Vi visste at det fantes en enkel og rask vei til Falketind via Snøggeken, men verken Keilhau's egen beretning, eller de mange gjenfortellinger av førstebestigningen sier eksakt hvor ruta går. Pionerferden har flere ganger vært omtalt i DNT's årbøker, men heller ikke der er selve ruta beskrevet. Vi var derfor nødt til å rekonstruere førstebestigningen ved å gå til kildene, og selv prøve forholdene i veggen for å finne en rute som stemmer med beskrivelsen.

Breen i dag er grei å ta seg over med stegjern og tau. Etter å ha forsert den siste bratte snøbakken sto vi og betraktet østveggen og kunne godt forstå Keilhau's reaksjoner foran veggen, uten klatreerfaring som han var. «Som en næsten overalt lodret Muur strækker den sig i en lige Linie omtrent en Fjerding mod Nordvest, intetsteds lavere end 400 alen.» I motsetning til førstebestigerne så visste vi at det fantes en grei linje til topps. Det gjensto bare å finne den. Det var flere mulige veivalg for en som klatrer, men få som fristet til å legge igjen tauet. Enten var det for bratt og løst, eller så var det ugrei overgang mellom bre og fjell. Den ruten vi valgte etter nøye rekognosering i veggen samsvarer med Keilhau's beskrivelse om «feldspatgang», hengeskavl og vannsig.

Vi gikk av breen der snøen lå høyest. Store snøskavler hang faretruende utover fra toppen og fikk oss til å sette opp farten da vi krysset siste del av snøbakken. Faren for å få snøblokker i hodet var like reell nå som i 1820. «En smal Ridse eller Fure i Væggens nesten loddrette Styrning lod seg med Øiet forfølge ned fra næsten lige op til det favnetykke Sneetag, der rager frem over Murens Gavl; smaa Ujevnheder dels i, dels ved siden af denne Fure syntes, saa langt Øiet kunde naae, at gjøre en Opstigning mulig. Men det fremspringende, ganske overhængende sneetag blev jo altid den sidste uovervindelige Hindring.» Vi fulgte Keilhau's lyse linje som senere har blir omtalt som «hin feldspatgang» oppover. Den var bratt nok til at det må ha vært ubehagelig å klyve der når det var vått og glatt som han beskriver. Ei heller kan det ha føltes særlig trygt å gå der alene. En fattig trøst var det dog at de andre nylig hadde forsert veggen bare et par timer foran ham. Ikke bare var det vått i veggen der Keilhau «steg med muligste Hastighed op efter Riften.» Han forteller at «smaae skarpkantede Stene kom hyppigen neddassende og erindrede, idet de ofte meddelte smertelige Stød og Saar, om de rædsomme Laviner, som nu i nogen Tid havde tiet.» Vi hadde langt bedre forhold med sol og tørt fjell. Et rypekull lettet foran oss midt i veggen og en ung kongeørn kikket nysgjerrig ned på oss der den svevet over. Etter den første bratte renna ble klyvingen morsommere. Hyller med fast fjell og flere mulige veivalg førte oss til topps hvor vi fant en fri passasje i skavlen, sannsynligvis den samme utveien som Keilhau til slutt fant.

Vel oppe går det greit videre opp nordryggen til Falketind. For dem som er vant til å ferdes i Jotunheimens løse og bratte fjellsider, er ruta ingen stor utfordring. Ikke minst er tidsbesparelsen betydelig i forhold til «normalveien». Med lett bre- og sikringsutstyr kan førstebestigerruta til Falketind anbefales. Ikke la deg avskrekke slik Keilhau gjorde. Ansikt til ansikt med fjellet åpenbarer det seg naturlige veivalg.

Foto: Lena Fauske

Vi anbefaler å returnere samme vei hvis man er komfortabel med det. Se deg ofte tilbake når du går oppover og legg eventuelt opp noen varder for å lette returen. Normalveien tilbake gjennom Morka Koldedalen er en lengre, men mangfoldig og vakker tur for dem som ikke ønsker å klyve ned den bratte veggen. Alternativt kan man gå ryggen nord- og vestover – over toppen 2001, for så eventuelt å bestige Stølnostind. Denne toppen byr virkelig på flott klyving. Retur ned breen mot nordøst, bratt ned mot skaret der Fleskedalen skjærer inn vest for Snøggek-nosi. Stegjern og isøks er nødvendig her på snøfattige sommere eller sent i sesongen, og det kan være aktuelt å sikre taulaget. Vandring tilbake i morenegru-sen inn til brekanten av Snøggeken og videre ned til Koldedalshytta.

Klyving opp over øvre kanten av Østveggen.

Vågemotets ånd

Førstebestigerne av Falketind hadde vågemotets ånd som drivkraft. Boeck kom aldri senere tilbake til Jotunheimen – Keilhau bare en gang. I august 1844 gjorde han sammen med to av sine studenter forsøk på å førstebestige Galdhøpiggen, men ble hindret av dårlig vær. De måtte snu på fortoppen som senere har fått hans navn.

Etter å ha gått i førstebestigernes fotspor må vi si oss enige med Ben Johnsen i boka Jotunheimens stortopper: «Keilhau og Boecks fjelltur i 1820 er blitt berømt med rette. De forente vitenskapelig nysgjerrighet med oppdagerglede, oppfinnsomhet og sportslig dristighet. Sett på bakgrunn av deres erfaring og kjennskap til området blir denne ekspedisjonen stående som en av de dristigste i Norges fjellhistorie.»

Du ska tacka dina gudar, om de tvingar dig att gå där du inga fotspår har att lita på.

Karin Boye